

Repliker och kommentarer

Villy Bergström svarar Lindbeck:

Vari ligger verklighetsförvanskningen?

Jag vill med anledning av Assar Lindbecks kritik av mitt bidrag till National-ekonomiska föreningens jubileumsskrift rekommendera läsarna att köpa boken och läsa min uppsats [Bergström 1977]. Lindbeck kommer med mycket allvarliga anklagelser, som innebär att jag skulle vara ohederlig. Det heter bl a att jag skrivit en "uppenbarligen medvetet verklighetsförvanskande uppsats".

Det kan här bara bli fråga om några korta kommentarer på de punkter där Lindbeck angriper. Det jag har att säga finns utförligt redovisat i jubileumsskriften, men jag rekommenderar också en läsning av Erik Lundbergs uppsats i samma bok [Lundberg 1977]. Lundberg behandlar delvis samma problem som jag och han diskuterar min uppsats kritiskt.

Låt mig först ta upp en detaljfråga i Lindbecks kritik, där jag tycker att han missbedömer frågeställningens räckvidd. Det gäller *lönesättningen vid allmänna arbeten* i diskussionen 1932—33. Kraven på icke avtalsenliga löner vid allmänna arbeten uppfattades inom arbetarrörelsen så att staten genom tvång skulle ta ifrån arbetarna vad de genom fackliga förhandlingar lyckats tillkämpa sig.

Bland ekonomerna i föreningens debatter — och här undantar jag Bertil Ohlin och Erik Lindahl — var inställningen den att en lönesättning *under* avtalsmässiga löner vid allmänna arbeten skulle skapa en tendens till en allmän nedpressning av lönenivån. En sådan an-

passning nedåt av nominallönerna ansågs som en förutsättning för en konjunkturåterhämtning.

De olika ståndpunkterna i fråga om lönesättning vid allmänna arbeten gäller visserligen en "specifik fråga", men med stor allmänpolitisk räckvidd. I denna fråga reflekteras faktiskt "två olika synsätt vad gäller det ekonomiska systemets sätt att fungera".

I övrigt skall jag ta upp de mer övergripande frågor som Lindbeck berör och en som han inte berör. Jag valde *de fyra frågorna* — den nya arbetslöshetspolitiken, arbetarrörelsens efterkrigsprogram, ATP-striden och LO-förslaget om löntagarfonder — därför att jag tyckte att de har en särskild dignitet. De har nämligen det gemensamt — till skillnad från andra stridsfrågor under den här perioden — att de satte det rådande ekonomiska systemet i fråga eller det ansågs i vida kretsar att arbetarrörelsens politik i dessa frågor hotade det ekonomiska systemet. Jag tycker att det är särskilt intressant att just i dessa frågor granska ekonomernas ställningstaganden. Jag har motiverat detta i uppsatsen. Man kan naturligtvis beklaga att jag inte undersökt andra debatter såsom den om arbetsmiljöfrågan, konsumentskyddet eller u-hjälpen, även om jag finner denna kritik litet poänglös. Det gäller ju här som i all samhällsforskning att på ett meningsfullt och effektivt sätt avgränsa problemställningen.

Kan man verkligen *jämföra en politisk*

ideologi med ett vetenskapligt tanke-system? En politisk ideologi består, kan man säga, av en rad värderingar parade med en verklighetsuppfattning — alltså en teori om hur samhället fungerar och vad som styr samhällsutvecklingen. Nationalekonomisk teori — såsom den uppfattas av de flesta nationalekonomer och lärs ut vid våra universitet och högskolor — innehåller på ett liknande sätt som en politisk ideologi en verklighetsuppfattning. Bit för bit fogas, genom forskning, till det vetenskapliga systemet nya upptäckter av ekonomiska sammanhang och klarläggs implikationer av dessa nya och av tidigare kända sammanhang. I sin helhet blir det vid varje tidpunkt fråga om en uppfattning av samhällets sätt att fungera och utvecklas.

Den vetenskapliga verklighetsuppfattningen är, föreställer jag mig, snävare men mera precis och enhetlig än den som man kan finna omfattad av arbetarrörelsen i dess politiska ideologi. Men delvis täcker de båda "doktrinerna" varandra — de handlar om samma saker. På åtminstone några av dessa punkter strider "doktrinerna" mot varandra. Det är några sådana punkter jag belyser i min uppsats. Jag tycker att det är ett både meningsfullt och intressant problem jag kommer in på även i den här nämnda jämförelsen.

När jag formulerade problemet att undersöka nationalekonomernas ställningstaganden till arbetarrörelsens politik i några centrala frågor gällde det att begränsa uppgiften, så att den blev hanterlig för en kort uppsats. Det var då naturligt — särskilt i en jubileumsskrift för Nationalekonomiska föreningen — att *avgränsa undersökningen till det material som föreligger i föreningens debattprotokoll i de fyra frågorna*. Föreningen är ju vetenskapsmännens eget forum för aktuell samhällsdebatt.

Det visade sig att källmaterialet, i ett par frågor, var tunt och jag vidgade därför ramen för undersökningen till att omfatta "närliggande tidskrifter" såsom Ekonomisk Revy, Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift och Eko-

nomisk Debatt. Tanken är att dessa tidskrifter, liksom föreningens debatter, är fora för tillämpningar av vetenskapliga analyser på aktuella samhällsekonomiska problem. Här skulle jag finna exempel på att vetenskapsmännen tar till orda som vetenskapsmän, inte som "socialdemokrater", "folkpartister" eller "industri-förbundsekonomer".

Det är en svaghet med min uppsats att jag inte strikt kunnat hålla mig till detta program. När det gäller löntagarfonderna ansåg jag nämligen att Lindbecks artiklar i Dagens Nyheter borde komma med och man skulle kunna hävda att Lindbeck inte alls framträder i DN med sådana vetenskapliga anspråk som han skulle ha ålagt sig ifall han hade skrivit artiklarna i Ekonomisk Debatt eller i Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift. Jag borde ha anfört en sådan reservation, när jag diskuterade Lindbecks artiklar om LO:s löntagarfonder. Å andra sidan framskyftar varken i dessa artiklar eller i Lindbecks kritik här, att han skulle ha framträtt i DN utan anspråk på att bli betraktad som vetenskapsman.

Det är inte heller sant att jag *uteslutit en rad ekonomer och förtigt inlägg* för att kunna driva en på förhand fastlagd tes. De som inte kommit med har inte kommit med av det enkla skälet att de inte yttrat sig i de fyra frågorna i de sammanhang jag diskuterar ovan.

Sammanfattningsvis måste man väl säga att jag gjort ett oerhört stort forskningsprogram hanterligt genom en drastisk (och mycket explicit redovisad) avgränsning till de fyra frågorna och nämnda källor. Jag tycker att avgränsningarna i huvudsak är rimliga och meningsfulla. Jag har i min uppsats reserverat mig för att begränsningen till föreningens debatter och "ekonomkretsens tidskrifter" kan innebära en slagsida.

En så allvarlig anklagelse som "medveten verklighetsförvanskning" borde av Lindbeck ha substantierats. Vilka inlägg av de ekonomer som Lindbeck räknar upp har jag förtigt? Vilka ekonomer har jag förvanskat bilden av genom "ensidigt

utvalda citat" och "tystnad beträffande omständigheter som talar i motsatt riktning"? Min arbetsmetod och mina källor är redovisade. Innan Lindbeck kastar ur sig så allvarliga anklagelser mot en forskare borde han därför ha gått till källorna för att belägga sina teser.

Låt mig avslutningsvis peka på en av mina huvudteser i uppsatsen, som överhuvud taget inte berörs av Lindbeck. Det frapperande har enligt min mening varit den stora djärvhet med vilken många nationalekonomer uttalar sig om även en avlägsen framtid. Flera gånger framträder stränga, stringenta och nogräknade vetenskapsmän med politiska prognoser baserade på det ena eller det andra förslaget från arbetarrörelsen. Det är fråga om svepande omdömen om den långsiktiga samhällsutvecklingen. Man känner igen detta från marxistiska samhällsvetares uttalanden om den ekonomiska och politiska utvecklingen. Nationalekonomerna brukar vara stränga vakthållare emot sådant. Marxisterna kritiserar för att ensidigt betona och förstora vissa tendenser i verkligheten och därför att man inte har möjlighet att på ett meningsfullt sätt konfrontera deras ofta vaga utsagor med verkligheten. De är svåra att falsifiera annat än — möjligen — genom att vänta mycket länge.

Man måste väl idag konstatera att Eli Heckscher syndade på detta område när han i föreningsdebatten 1947 vid en bedömning av det Wigforsska skatteförslaget, med starka skärpningar av bl a progressiviteten, anförde följande: "Den ifrågavarande beskattningen passar faktiskt mycket bra för en låt mig säga förmänskligad sovjethushållning — om man vill bereda möjligheter för en allmän socialisering på ett oblodigt och naturligtvis mycket mera humant sätt än som tillämpades vid genomförandet av den ryska hushållningen."

Det förhåller sig nog på samma sätt med Assar Lindbecks artiklar i DN om Landsorganisationens förslag till löntagarfonder. Han påstår i en av artiklarna (15/8 -76) att löntagarfonderna blir lika omstörtande för vårt ekonomiska system

som socialiseringarna i Östeuropa efter 2:a världskriget. Det skulle komma att skapas ett "Meidnerland", där tystnad skulle råda, heter det (15/3) ty "anpassliga och maktlystna människor kommer att söka sig till en organisation med en så enorm, och för västvärlden helt unik, maktposition som fackföreningsrörelsen i Meidnerland". "Det maktmissbruk som jag här talar om gäller alltså inte dagens fackliga ledare, utan de framtida ledarna för den kombinerade fackförenings-arbetsgivar-ägar-organisation som skulle bli en verklighet i ett samhälle med Meidners fackföreningsfonder".

Man skulle tvärtom kunna hävda — med samma fog om man renodlar andra inslag i fackföreningsförslaget — att dessa fonder är början till ett fackligt sönderfall. De lokala fackklubbarna ges i LO-förslaget en betydande tyngd i kapitalförvaltningen. Med tiden och växande kompetens bland arbetare och tjänstemän finns kanske här fröet till en "syndikalisering" av de relativt starkt centraliserade fackförbunden och hela fackföreningsrörelsen?

Låt mig sluta med ett utförligt citat från Erik Lundbergs bidrag till jubileumsskriften. Erik Lundberg är ju själv en av de ekonomer som behandlas och kritiserar i min uppsats:

"Låt mig till slut säga några ord om denna den mest diffusa delen av ekonomernas debatter. Jag gör det därför att Villy Bergström angriper ekonomernas liberala bias respektive charlataneri på detta område. Enligt min mening har han i princip rätt men inte så rätt som han vill få oss att tro. Ekonomerna — inte ens 'de ledande' — är en så homogen skara över tiden som han vill inbilla oss.

Men visst finns det en 'yrkesmässigt' betingad bias. Vi sysslar nästan helt med det ekonomiska system vi lever i, undersöker hur det fungerar och när vi kommer med ekonomisk-politiska synpunkter och förslag är det i regel fråga om marginalförändringar av detta system. Jag tycker att denna typ av bias är både förklarlig och hedervärd. Inom detta 'snedvridna' intresse för existerande system

bjuds i alla fall en stor variationsrikedom av modeller för tolkning av förflutna förlopp och framtidsutsikter.

Men när en del av oss kommer till framtidsvisioner är vi dilettanter. Då kommer vi med påstående och försäkringar som inte är 'vetenskapligt grundade'. Detta blir som Bergström framhåller betänkligt därför att vi ofta ger sken av att uttala oss som fackmän. Men även Marx felade på den punkten: han var skarp och vetenskaplig i analysen av det existerande kapitalistiska systemet men svag i de 'önskebetonade' prognoserna. Men det är riktigt som Bergström säger att många — kanske flertalet — ekonomer på lösa grunder ofta rekommenderar

en liberaliserande ekonomisk politik. Men inte alla."

Fil lic *Villy Bergström*
Uppsala universitet

Referenser

- Bergström, V [1977], "Ekonomerna och arbetarrörelsen", i Herin, J och Werin, L (utg) *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik*, Nationalekonomiska föreningens jubileumsskrift
- Lindbeck, A, [1978], "Förvanskningar om ekonomerna och arbetarrörelsen", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 1
- Lundberg, E, [1977], "Ekonomernas debatt om ekonomisk politik. Strodda synpunkter", i Herin, J och Werin, L (utg) *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik*, Nationalekonomiska föreningens jubileumsskrift